

Słowo od wydawcy

Oddajemy w Państwa ręce 38. tom „Krzysztoforów. Zeszytów Naukowych Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”. Jest niemal w całości poświęcony tematyce byłego niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego Plaszow w Krakowie. Artykuły zebrane w tym roczniku, napisane przez badaczy z różnorodnych dziedzin, wskazują podstawy merytoryczne, naukowe, ale także inspiracje i idee stojące u podstaw utworzenia nowego muzeum.

Tym wydawnictwem podsumowujemy ponad czteroletnią pracę edukacyjną, naukową i organizacyjną nad przygotowywaniem kompleksowego projektu upamiętnienia byłego KL Plaszow, wykonaną przez Muzeum Krakowa i działającą w jego ramach Pracownię Muzeum – Miejsca Pamięci na terenie byłego KL Plaszow. Efektem tej pracy oraz działań i wsparcia wielu osób i instytucji jest powstanie Muzeum – Miejsca Pamięci KL Plaszow w Krakowie, które rozpocznie działalność 1 stycznia 2021 roku.

To dobry moment, aby złożyć podziękowania dla prezydenta miasta Krakowa, Pana Profesora Jacka Majchrowskiego, za inicjatywę zbudowania instytucjonalnego fundamentu dla upamiętnienia tego miejsca pamięci oraz dla ministra kultury dziedzictwa narodowego i sportu, Pana Profesora Piotra Glińskiego, za wsparcie swoją wolą i powagą swojego urzędu tej inicjatywy. Powołana do życia instytucja muzealna jest wspólnie prowadzona przez Gminę Miejską Kraków i ministra konstytucyjnego właściwego do spraw kultury, co samo w sobie stanowi wartość i gwarancję jej rozwoju.

O genezie i procesie powstawania scenariusza upamiętnienia na terenie byłego KL Plaszow pisze Monika Bednarek. Natomiast teksty Kamila Karskiego, Roberta Kuliga i Aleksandra Schwarza prezentują działania badawcze leżące u podstaw opracowania scenariusza: pionierskie badania archeologiczne terenu poobozowego oraz dotyczące historii i architektury Szarego Domu, w którym ma zostać umieszczona część wystawy stałej, czy też losów cmentarzy żydowskich, należących do gmin podgórskiej i krakowskiej, na terenie których w 1942 roku okupanci zapoczątkowali budowę obozu pracy przymusowej dla krakowskich Żydów. Z kolei próbę kartograficznego opracowania historii miejsca pamięci podjął Sebastian Różycki, opisując metodę i źródła. Pionierskie badania nad licznymi fotografiami wykonywanymi na terenie obozu w czasie wojny omówiła Marta Śmietana, poszukując autorów zdjęć oraz próbując ustalić

ich powojenne losy. Dwa kolejne artykuły poświęcone są wybranym wątkom z historii KL Plaszow: Alicja Jarkowska, autorka opracowania na temat przypadków kolaboracji wśród Żydów w okupowanym Krakowie, podjęła ten temat w odniesieniu do sytuacji w KL Plaszow, natomiast Michał Wachuła analizuje powojenne relacje byłych więźniów KL Plaszow przebywających w podobozie utworzonym przy Krakowskiej Fabryce Kabli w kontekście metodologii dokumentowania Zagłady w okresie tużpowojennym. W tomie znalazły się także artykuły podejmujące zagadnienia związane ze współczesnym funkcjonowaniem i znaczeniem poobozowych miejsc pamięci. Hubert Kaszyński z zespołem od lat prowadzi badania, w których analizuje potencjał byłego KL Plaszow jako miejsca edukacji aksjologicznej i przestrzeni wykorzystywanej w pracy z młodzieżą. Elżbieta Cajzer, archeolożka i konserwatorka z Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, zwraca uwagę na aspekty etyczne, społeczne, ale także warsztatowe związane z prowadzeniem badań archeologicznych na terenach poobozowych. Trzy ostatnie teksty podejmują problematykę ustanawiania, ochrony, przywracania świadomości społecznej miejsc pamięci oraz ich rolę we współczesnych społeczeństwach. I tak Katarzyna Kocik analizuje powojenne skomplikowane próby upamiętnienia terenu KL Plaszow w kontekście zachodzących zmian politycznych, Jörg Skriebeleit prezentuje również skomplikowane działania w odniesieniu do Pomnika Pamięci po obozie koncentracyjnym KL Flossenbürg, do którego to obozu wywieziono także wielu więźniów KL Plaszow. Natomiast Roma Sendyka przenosi dyskusję na temat upamiętniania miejsc poobozowych w kontekst środowiskowej historii Zagłady i podkreślenia wagi samego terenu jako dysponenta i nośnika pamięci.

Tom z pewnością nie wyczerpuje bogactwa tematyki związanej z miejscem pamięci KL Plaszow. Jest rodzajem z jednej strony zamknięcia pewnego etapu pracy nad przywracaniem wiedzy i pamięci o tym obozie koncentracyjnym w Krakowie, z drugiej otwiera pole do dyskusji i dalszych badań.

*Michał Niezabitowski,
redaktor rocznika, dyrektor Muzeum Krakowa*